

กุ่มบก

1. ชื่อสมุนไพร กุ่มบก (KUM BOK)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Crateva adansonii* DC.subsp. trifoliata (Roxb.) Jacobs ชื่อวงศ์ Capparaceae
3. ชื่ออื่น ผักกุ่ม (ศรีสะเกษ)
4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น สูง 1-25 เมตร ตามกิ่งก้านมีช่องอากาศ

ใบ เป็นใบประกอบแบบฝ่ามือ เรียงสลับ ก้านใบยาว 5-10 เซนติเมตร มีใบย่อย 3 ใบ รูปรีหรือรูปไข่ กว้าง 2-6 เซนติเมตร ยาว 2-10 เซนติเมตร ปลายแหลมยอดทู่ โคนแหลมหรือสอบแคบ ใบย่อยด้านข้างโคนเบี้ยว ขอบเรียบ เนื้อใบค่อนข้างหนาเกลี้ยง ด้านล่างสีอ่อนกว่าด้านบน เส้นใบเห็นชัดทางด้านล่าง

ดอก ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามปลายยอดหรือตามซอกใบใกล้ยอด มีดอกน้อย ดอกสมบูรณ์เพศ ฐานดอกรูปจานโค้งขึ้น กลีบเลี้ยงและกลีบดอกติดอยู่ที่ขอบ กลีบเลี้ยงมี 4 กลีบ รูปรี มักมีสีส้มเมื่อแห้ง ปลายแหลม เรียงจรดกัน กลีบดอกมี 4 กลีบ สีขาว แล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลืองเมื่อแก่ รูปรี กว้าง 0.5-1 เซนติเมตร ยาว 1.5-2.5 เซนติเมตร เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก สีม่วง อับเรณูรูปขอบขนาน ก้านชูเกสรเพศเมียเล็กเรียวยาว รังไข่เหนือวงกลีบ รูปค่อนข้างรีหรือรูปทรงกระบอก มี 1 ช่อง มีอวุล 1-3 เม็ด

ผล แบบมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3.5 เซนติเมตร สีน้ำตาลอมม่วงแดงเมื่อแก่ ผิวเรียบ ก้านผลแข็ง เมล็ด กว้างประมาณ 7 มิลลิเมตร ยาว 8-9 มิลลิเมตร สีน้ำตาลเข้มขุ่น มีเนื้อแน่น

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

กุ่มบกเป็นเปลือกต้นแห้ง รูปและขนาดไม่แน่นอน ผิวนอกสีน้ำตาลอมสีเทา ขรุขระ มีรอยแตกตามขวางหรือแตกเป็นเกล็ด ผิวด้านในค่อนข้างเรียบสีน้ำตาลอ่อน รอยตัดขรุขระ สีน้ำตาลอ่อน กลิ่นเฉพาะ รสขมเล็กน้อย

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

ตำราสรรพคุณยาไทยว่ากุ่มบกมีรสร้อน สรรพคุณขับลม แก้นิว แก่ปวดท้อง ลงท้อง คุมธาตุ บำรุงไฟธาตุ แก้กวม ใช้ทาภายนอก แก้โรคผิวหนัง เป็นต้น และมีสรรพคุณเสมอกับเปลือกกุ่มน้ำและเปลือกมะรุ้มกุ่มในอินเดียใช้สารสกัดน้ำเข้มข้นของบกเพื่อรักษาแผล

7. รายงานการวิจัยในปัจจุบัน

-

8. สารสำคัญ

กลุ่มบกกมีสารกลุ่มไตรเทอร์พีนอยด์ (triterpenoids) ที่สำคัญได้แก่ ลูปีออล (lupeol) ซิโทสเตอรอล (sitosterol) รูทีน (rutin) กรดโอเลอิก (oleic acid) และกรดไลโนเลนิก (linolenic acid)

9. แหล่งกำเนิด และการกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในจีน พม่า ภูมิภาคอินโดจีน ในประเทศไทยพบขึ้นในป่าผลัดใบ เขาหินปูน ป่าไผ่ ที่ความสูงถึง 350 เมตร ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายน เป็นผลเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะทั่วไป หัวไร่ปลายนา
- ภาค ทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด ทุกจังหวัดของประเทศไทย

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป

12. การขยายพันธุ์

ขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด ผลของกลุ่มบกกจะมีขนาด 5.5 – 9.5 เซนติเมตร ยาว 6 – 12 เซนติเมตร เมื่อสุกจะมีสีเทาอมเหลือง เมล็ดเป็นรูปไต จะผ่าเอาเมล็ดออกมาล้างน้ำให้สะอาด แล้วตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปเพาะลงในถุงเพาะชำ โดยมีส่วนผสมดินกับปุ๋ยคอก แล้วนำเมล็ดกลุ่มบกกฝังไปถุงละ 1 เมล็ด ประมาณ 30 – 45 วัน กลุ่มบกกจะขึ้นมาเป็นต้นอ่อน เพื่อนำไปปลูกต่อไป

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก การปลูกกลุ่มบกกนิยมปลูกในช่วงฤดูฝนระหว่างเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม
- การเตรียมดิน เหมือนการปลูกไม้ป่าทั่วไป ขุดหลุมกว้าง 50 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตร
- วิธีการปลูก เมื่อกุ่มบกกต้นกล้าอายุ 10 – 12 เดือน ให้ปลูกลงในหลุมที่เตรียมไว้ และกลบดินให้เรียบร้อย แล้วปักไม้พุงต้น ต้องใช้ฝางหรือหญ้าแห้งคลุมโคนต้น รดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การใส่ปุ๋ย กลุ่มบกกใส่ปุ๋ยเมื่อรองกันหลุมไปแล้ว จะใส่อีกครั้งเมื่อปลูกได้ 6 เดือน จะใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ หรือปุ๋ยหมักก็ได้ ควรใส่ปีละ 1 – 2 ครั้ง พร้อมกับการพรวนดิน
- การให้น้ำ ควรให้น้ำระยะแรก กลุ่มบกกเป็นพืชทนแล้ง ถ้าปลูกฤดูฝนสามารถปล่อยตามธรรมชาติได้
- การกำจัดวัชพืช ควรทำพร้อมกับการพรวนดินและใส่ปุ๋ย
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู กลุ่มบกกไม่ค่อยจะมีโรคและแมลงศัตรูมากนัก จะมีแมลงกัดกินใบอ่อน ควรฉีดพ่นสารจำพวก พาราไทออนบ้าง ประมาณ 3 – 4 เดือนต่อครั้ง

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว กลุ่มบกกจะเก็บเกี่ยวได้ทุกฤดูกาล จะใช้เปลือกทำยาได้เมื่ออายุ 7 – 10 ปี
- วิธีการเก็บเกี่ยว โดยการตัดต้นประมาณครึ่งต้น เพื่อจะให้แตกต้นใหม่ แล้วตัดใบกิ่งเล็ก ๆ ทิ้งไป เอาเฉพาะลำต้นและกิ่งใหญ่ ๆ ล้างน้ำให้สะอาดแล้วส่งแปรรูปต่อไป
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้ลำต้นและกิ่งใหญ่ ๆ ถ้าเอาแต่เปลือกของกลุ่มบกก แต่สับเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วนำไปตากแดดประมาณ 4 – 5 วัน จนแห้ง แล้วไปอบอีกครั้งจนแห้งสนิท
- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้เปลือกกลุ่มบกกแห้งนำไปใส่ถุงส่งจำหน่ายต่อไป หรือถ้าจะควรใส่กระสอบโปร่ง ๆ หรือถุงปุ๋ยสะอาดและเก็บไว้ในห้องที่มีอุณหภูมิปกติ

16. การจำหน่าย

เปลือกต้นกลุ่มบกกแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 40-60 บาท